

Historické kulturní krajiny Jihomoravského kraje

a jejich ohrožení přírodními riziky

- MENDELU
- Zahradnická
- fakulta
-

Ing. Zuzana Fialová, Ph.D.
doc. Dr. Ing. Alena Salašová

leden 2025

Projekt NAKI III **Historická kulturní krajina v ohrožení a její vize v kontextu soudobých proměn** (DH23P030VW006)

Výzkumný ústav pro krajinu, v. v. i. (VÚKOZ)

Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta v Lednici (ZF MENDELU)

České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební (FSv ČVUT)

www.ovhikk-naki.cz

**Výzkumný ústav
pro krajinu, v. v. i.**

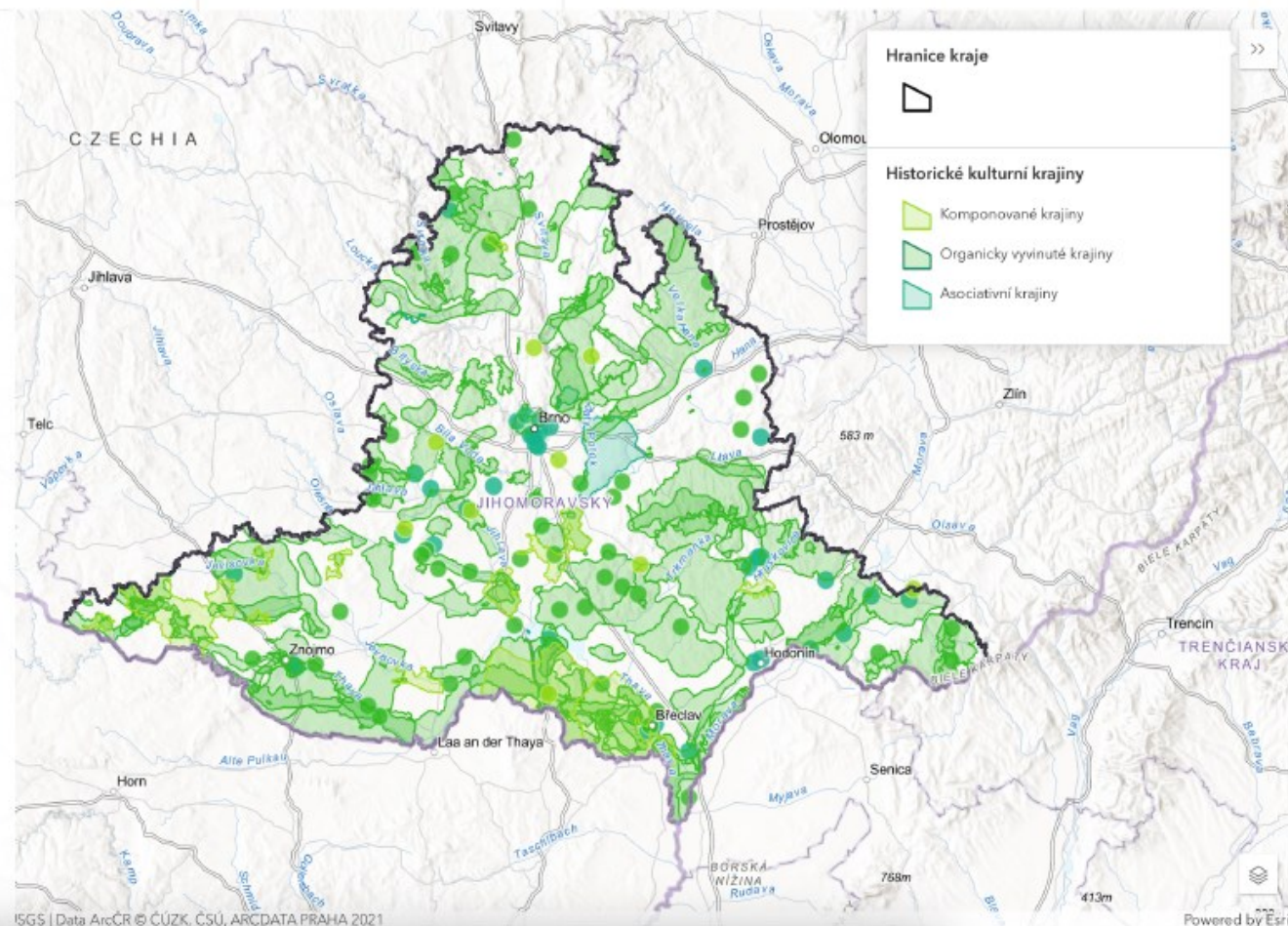
**FAKULTA
STAVEBNÍ
ČVUT V PRAZE**

<https://www.ovhikk-naki.cz/clanky/publikace-a-vystupy/>

Jednotky historické kulturní krajiny byly vymezeny v souladu s metodikami Typologie historické kulturní krajiny České republiky (EHRlich a kol. 2020) a Identifikace a klasifikace území s krajinnými hodnotami (KUČA, KUPKA, VOREL, VONDRÁČKOVÁ 2020), které vymezují zejména kategorie a typy historické kulturní krajiny a jejich znaky.

Na území Jihomoravského kraje bylo identifikováno 298 jednotek historické kulturní krajiny, z toho bylo plošně vymezeno 203 jednotek a bodově 95. Historické kulturní krajiny pokrývají 51,7 % rozlohy Jihomoravského kraje.

SALAŠOVÁ, Alena; DOHNAL, Jiří; DOHNALOVÁ, Barbora; FIALOVÁ, Zuzana; KLEPÁRNÍK, Radim; KOHOUTKOVÁ, Kristýna; KŘIČKOVÁ, Kristýna; KUČERA, Petr; LACINA, Darek; MATĚJKA, Daniel; SEDLÁČEK, Jozef; ŠAMÁNEK, Dan; ŽALLMANOVÁ, Eva

Výzkumná témata a otázky

Predikovatelná
globální a lokální
přírodní rizika

Výběr
indikátorů pro
jejich vizualizaci

Typy a jednotky
HiKK, které jsou
riziky ohrožena
nejvíce

Interpretace pro
potřeby správy,
plánování a
ochrany území

Predikovatelná globální a lokální přírodní rizika

Východiskem pro volbu indikátorů a vymezení zón zvýšeného rizika sucha byly tři scénáře klimatické změny definované ve zprávě Mezinárodního panelu pro změnu klimatu (IPCC 2014), tzv. **RCP scénáře (Representative Concentration Pathway)**, Repräsentativní směry vývoje koncentrací). Označují ve $W \cdot m^{-2}$ přibližné zesílení skleníkového efektu v roce 2100 od roku 1750, reprezentované nárůstem teploty, množstvím vypuštěných skleníkových plynů (i když nezahrnují celý rozsah emisí), úhrnem a frekvencí srážek, vlhkostí půdy, a další. Číslo RCP scénáře představuje velikost odchylky absorbované energie, vyjádřené ve $W \cdot m^{-2}$ (TRNKA a kol. 2015)

Scénář RCP 4.5 předpokládá nárůst teploty o $2,4 \text{ }^{\circ}\text{C}$ (a trend pomaleji klesajících emisí, $4,5 \text{ W/m}^2$ povrchu Země).

Scénář RCP 6.0 by vedl k nárůstu teploty o $2,8 \text{ }^{\circ}\text{C}$ ($6,0 \text{ W/m}^2$ povrchu Země) – takového cíle lze dosáhnout stabilizací současné úrovně emisí skleníkových plynů.

Scénář RCP 8.5 je tzv. *business-as-usual*, podle kterého by emise skleníkových plynů dále neomezeně rostly současným tempem. Tento vývoj by vedl k oteplení o $4,3 \text{ }^{\circ}\text{C}$ “ ($8,5 \text{ W/m}^2$ povrchu Země) (MŽP 2021a, s. 13).

Výběr indikátorů pro jejich vizualizaci

Sucho

**Záplavy
a povodně**

Sucho

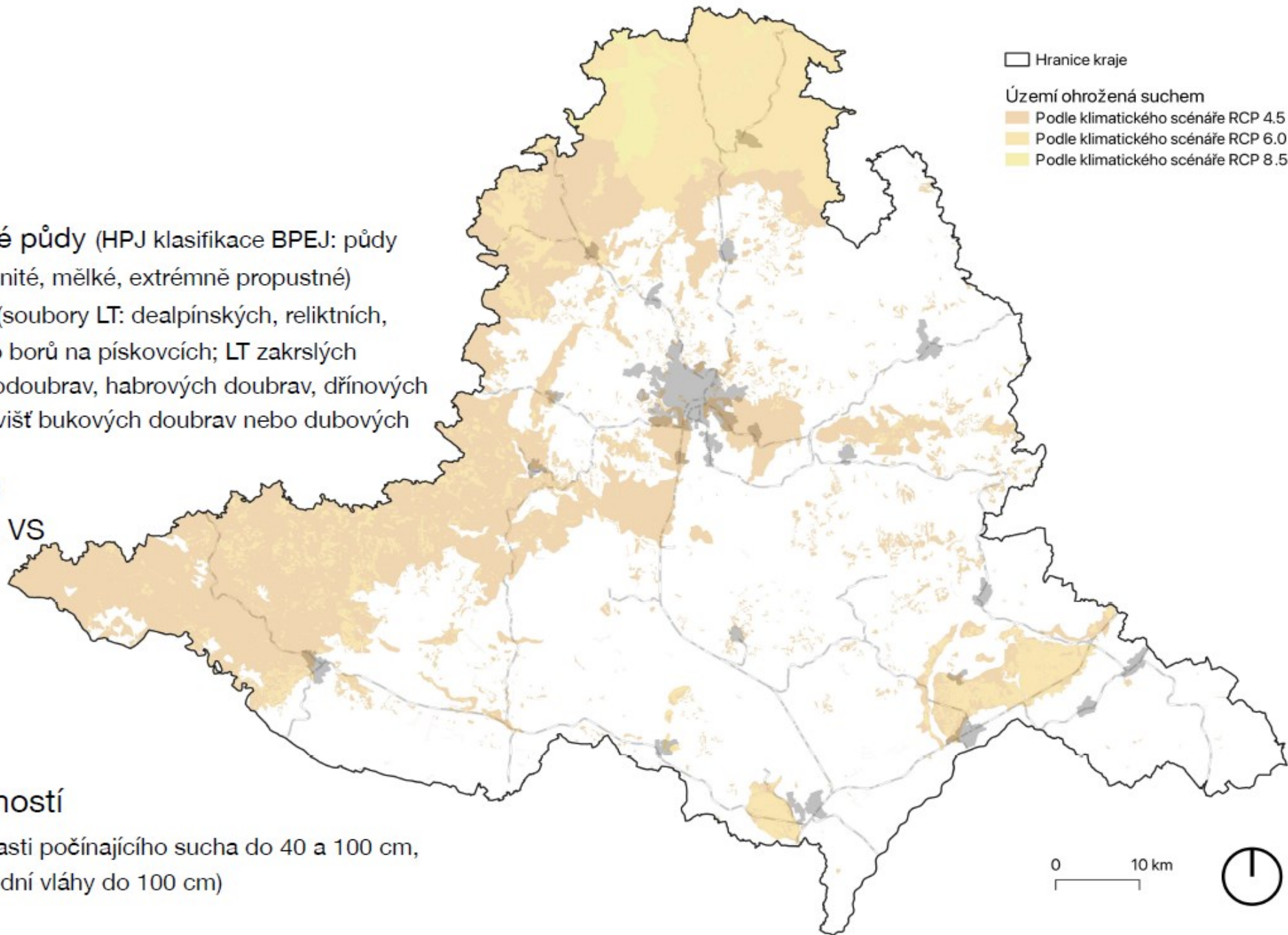
Příčiny:

1. přirozené

- srážkový stín
- vysychavé zemědělské půdy (HPJ klasifikace BPEJ: půdy vysychavé, skeletovité, balvanité, mělké, extrémně propustné)
- vysychavé lesní půdy (soubory LT: dealpínských, reliktních, roklinových, hadcových nebo borů na pískovcích; LT zakrslých společenstev – doubrav, borodoubrav, habrových doubrav, dřínových bučin; LT skeletnatých stanovišť bukových doubrav nebo dubových bučin)
- váté písky v 1. a 2. VS
- vápencová bradla v 1. VS

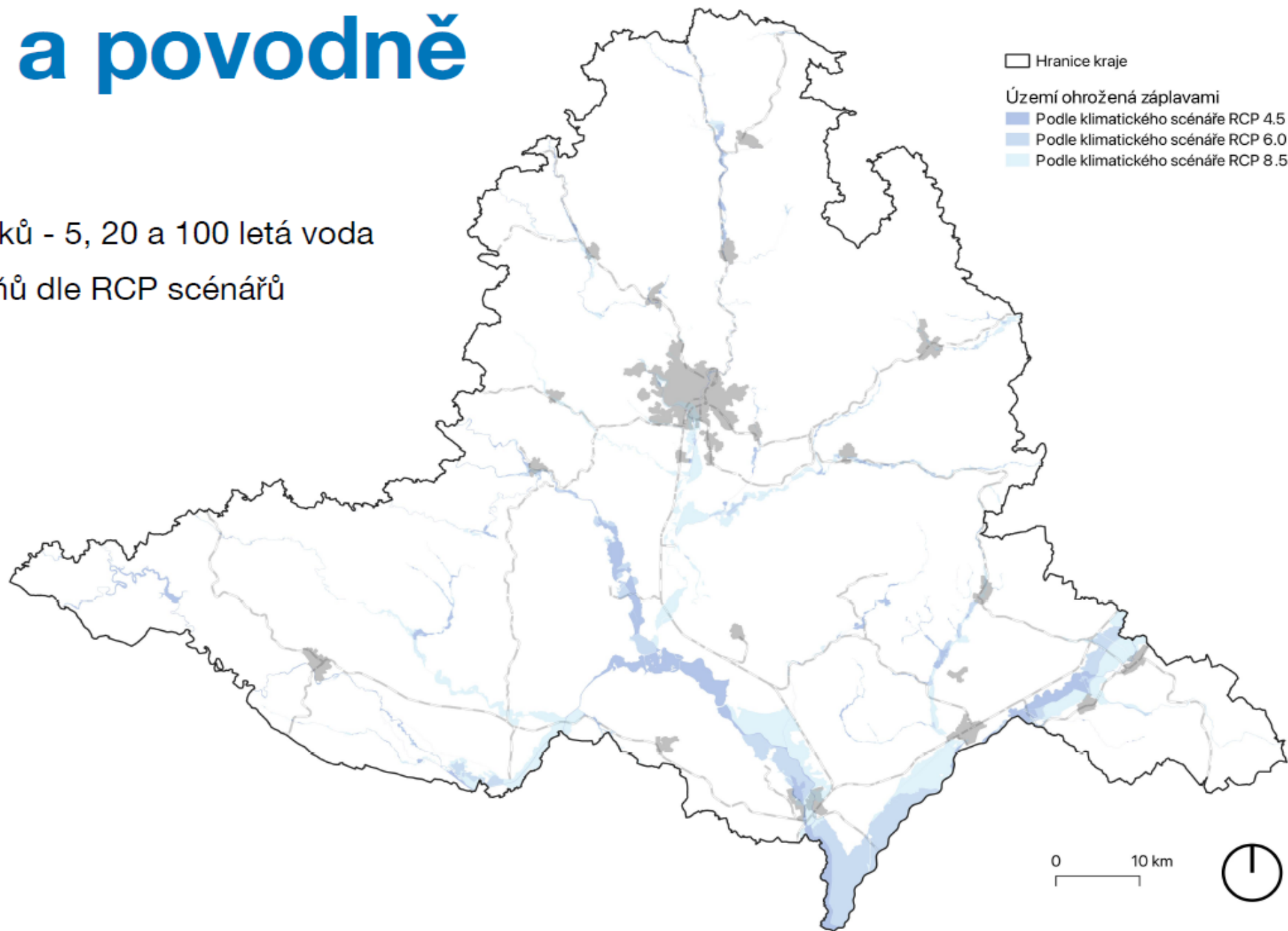
2. vyvolané lidskou činností

- dle dat Intersucho (oblasti počínajícího sucha do 40 a 100 cm, oblasti se sníženou úrovní půdní vláhly do 100 cm)

Záplavy a povodně

- izolinie n-letých průtoků - 5, 20 a 100 letá voda
- sjednocení do 3 stupňů dle RCP scénářů

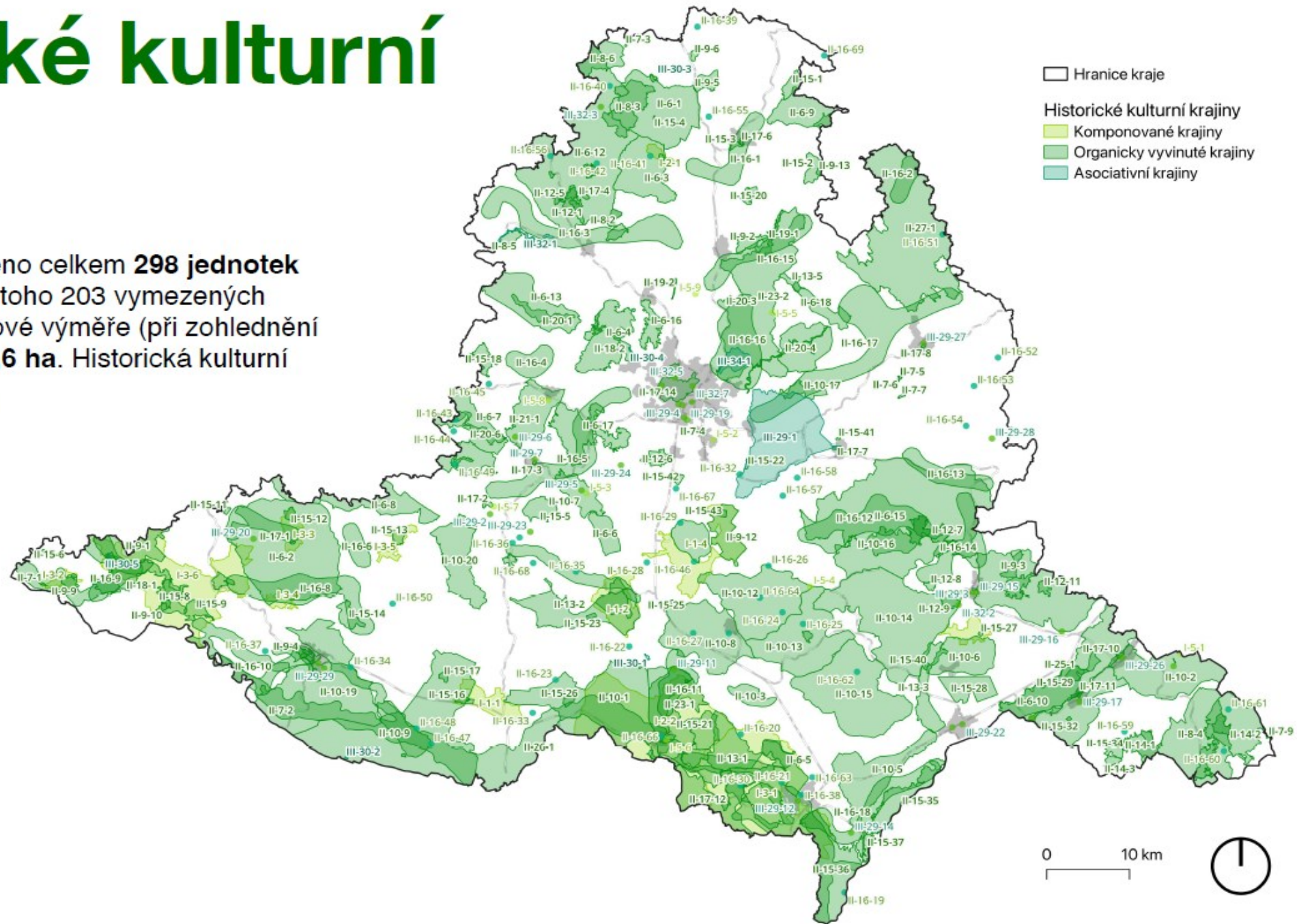
Typy a jednotky HiKK, které jsou riziky ohrožena nejvíce

Jednotky historické kulturní krajiny byly vymezovány v souladu s metodikami **Typologie historické kulturní krajiny České republiky** (EHRLICH a kol. 2020) a **Identifikace a klasifikace území s krajinnými hodnotami** (KUČA, KUPKA, VOREL, VONDRÁČKOVÁ 2020), které vymezují zejména kategorie a typy historické kulturní krajiny a jejich znaky. Způsob vymezování jednotek a jejich znaků je ale do značné míry závislý od individuality konkrétní krajiny, proto bylo nezbytné proces vymezování upřesnit, případně doplnit. Doplnění postupu vymezování jednotek historické kulturní krajiny v měřítku kraje je původním inovativním výsledkem projektu.

Kategorie HiKK	Typ HiKK	
	číslo	název
I. KOMPOVANÁ KRAJINA	1	Geometricky komponovaná krajina
	2	Idealizovaná "přírodní" krajina
	3	Krajina kombinované kompozice
	4	Krajina lázní
	5	Krajina poutních míst
II. ORGANICKY VYVINUTÁ KRAJINA	6	Obecná organicky vyvinutá krajina
	7	Krajina se specifickou strukturou osídlení
	8	Krajina strukturálně výrazných plužin
	9	Krajina vrchnostenských sídel a dvorů
	10	Krajina vinic
	11	Krajina chmelnic
	12	Krajina ovocných sadů
	13	Krajina rybníků
	14	Krajina pastvin a luk
	15	Krajina obor a lesů
	16	Krajina hradišť
	17	Krajina města
	18	Krajina přehradních nádrží
	19	Turistická krajina
	20	Krajina trampských osad
	21	Krajina hlubinné těžby
	22	Krajina povrchové těžby
	23	Krajina kamenolomů
	24	Industriální krajina bez přímé vazby na těžbu
	III. ASOCIATIVNÍ KRAJINA	25
26		Krajina pohraničních opevnění
27		Krajina vojenských prostorů
28		Krajina mýtů a legend
29		Krajina bojišť
30		Krajina vysídlených území
31		Krajina vyhlazených sídel
32		Krajina táborů utrpení a smrti
33		Krajina jiných významných historických událostí
34		Krajina se vztahem k významné osobnosti

Historické kulturní krajiny

Na území JMK bylo vymezeno celkem **298 jednotek** historické kulturní krajiny (z toho 203 vymezených plošně a 95 bodově) o celkové výměře (při zohlednění překryvu jednotek) **371 345,6 ha**. Historická kulturní krajina tvoří **51,66 % JMK**.

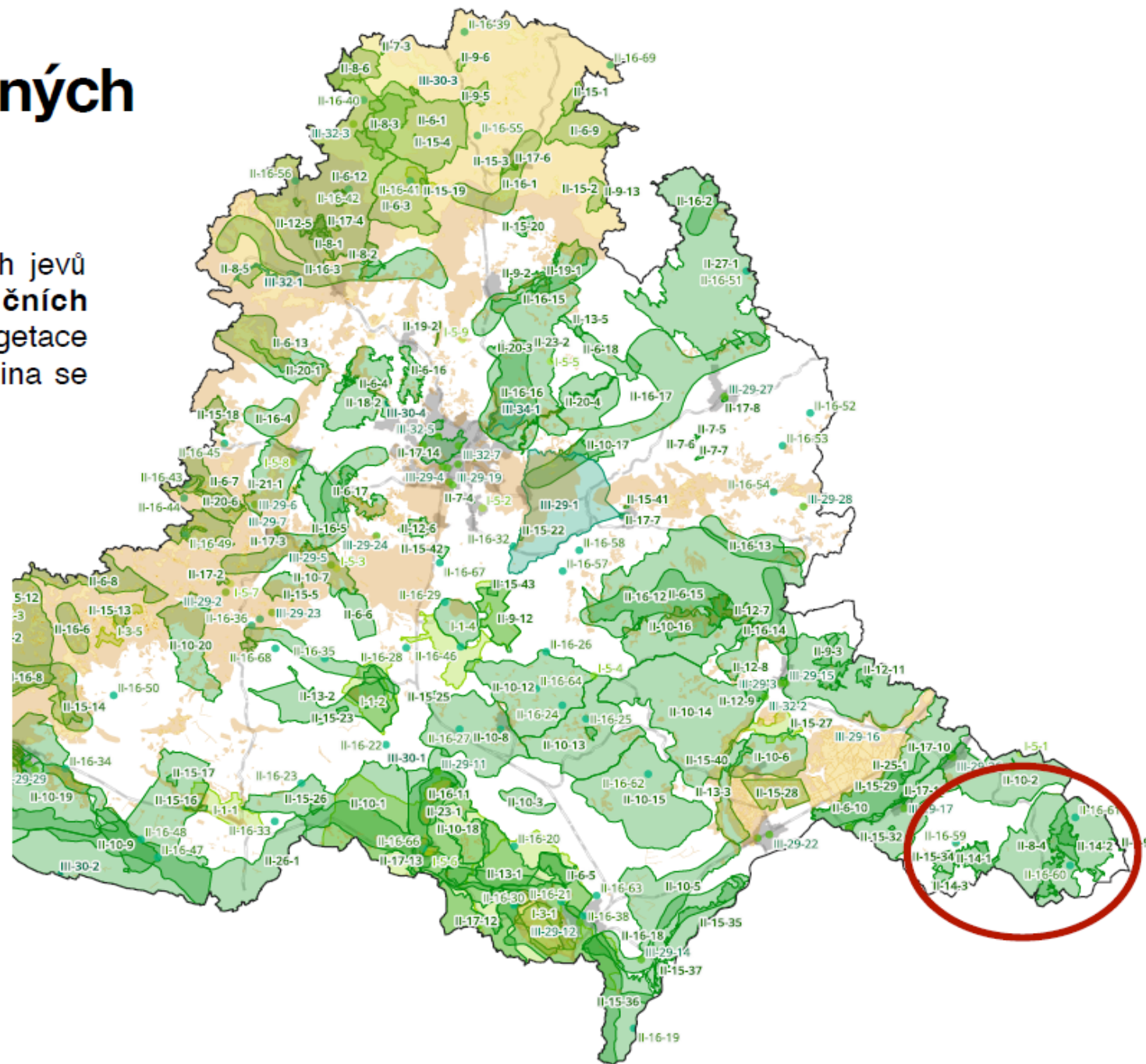
Typy a jednotky HiKK, které jsou riziky ohrožena nejvíce

Pro posouzení možného vlivu klimatické změny na daný typ historické kulturní krajiny byl zvolen **binární způsob hodnocení** (respektive ANO / NE / není relevantní). Jedná se o prvotní filtr výběru relevantních jednotek historické kulturní krajiny na území JMK, kterého cílem je signalizovat orgánům územní správy, zda v daném konkrétním případě je nutné přistoupit k detailnějšímu prověřování ohroženosti daného území suchem nebo záplavou, protože ne všechny typy historické kulturní krajiny jsou těmito jevy ohrožovány stejnou mírou.

Kategorie	Typ (č.)	Název typu	Citlivost ANO/NE		Poznámka
			Sucho	Záplava	
I. KOMPONOVANÉ KRAJINY	1	<i>Geometricky komponovaná krajina</i>	ANO	ANO	Kvůli klimatické změně mohou zaniknout stěžejní vegetační skladební prvky. Záplava může způsobit trvalé poškození kompozičních prvků.
	2	<i>Idealizovaná "přírodní" krajina</i>	ANO	ANO	Kvůli klimatické změně mohou zaniknout stěžejní vegetační skladební prvky. Záplava může způsobit trvalé poškození kompozičních prvků.
	3	<i>Krajina kombinované kompozice</i>	ANO	ANO	Kvůli klimatické změně mohou zaniknout stěžejní vegetační skladební prvky. Záplava může způsobit trvalé poškození kompozičních prvků.
	4	<i>Krajina lázní</i>	-	-	Nehodnoceno
	5	<i>Krajina poutních míst</i>	NE	NE	Funkci tohoto typu historické kulturní krajiny ani její existenci změna klimatu neovlivní.

Krajina strukturálně výrazných plužin

V důsledku extrémního sucha a jeho doprovodných jevů (požáry, tornáda) může dojít ke **změně tradičních zemědělských kultur**, případně zániku dřevinné vegetace fixující vlastnické **hranice pozemků**. Historická plužina se v povodňových oblastech většinou nezachovala.

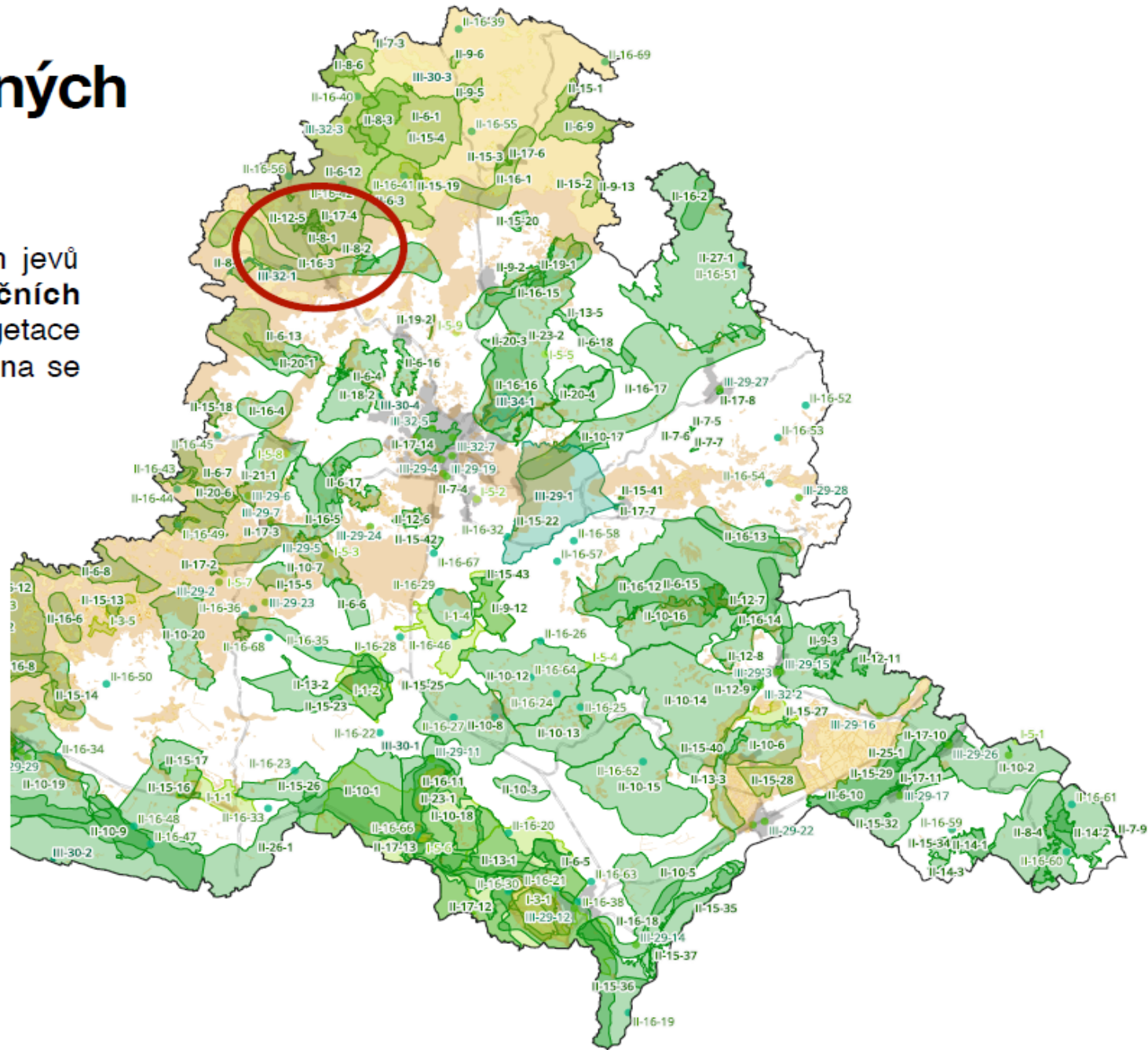
KATEGORIE	II
TYP	8
ID	4
NAZEV	Velká nad Veličkou a okolí
CITLIVOST ZAPLAVY	není relevantní
CITLIVOST SUCHO	ANO
VZNIK	13. až 15. století
MAPA	ortofoto + KN
POZNAMKA	Smíšená traťová a záhumenicová plužina obcí Hornáčka. V případě Velké nad Veličkou i plužina dělených úseků.
TEXT	Šimša, Kalábová a kol., 2006.

Krajina strukturálně výrazných plužin

V důsledku extrémního sucha a jeho doprovodných jevů (požáry, tornáda) může dojít ke změně tradičních zemědělských kultur, případně zániku dřevinné vegetace fixující vlastnické hranice pozemků. Historická plužina se v povodňových oblastech většinou nezachovala.

KATEGORIE	II
TYP	8
ID	1
NAZEV	Lomnicko/Brusná-Veselí u Lomnice
CITLIVOST ZAPLAVY	není relevantní
CITLIVOST SUCHO	ANO
VZNIK	kolem 14. století
MAPA	ortofoto + KN
POZNAMKA	Výrazný projev radiální lánové plužiny zejména v případě obcí Brusná a Veselí.
TEXT	Škabrada, 2022.

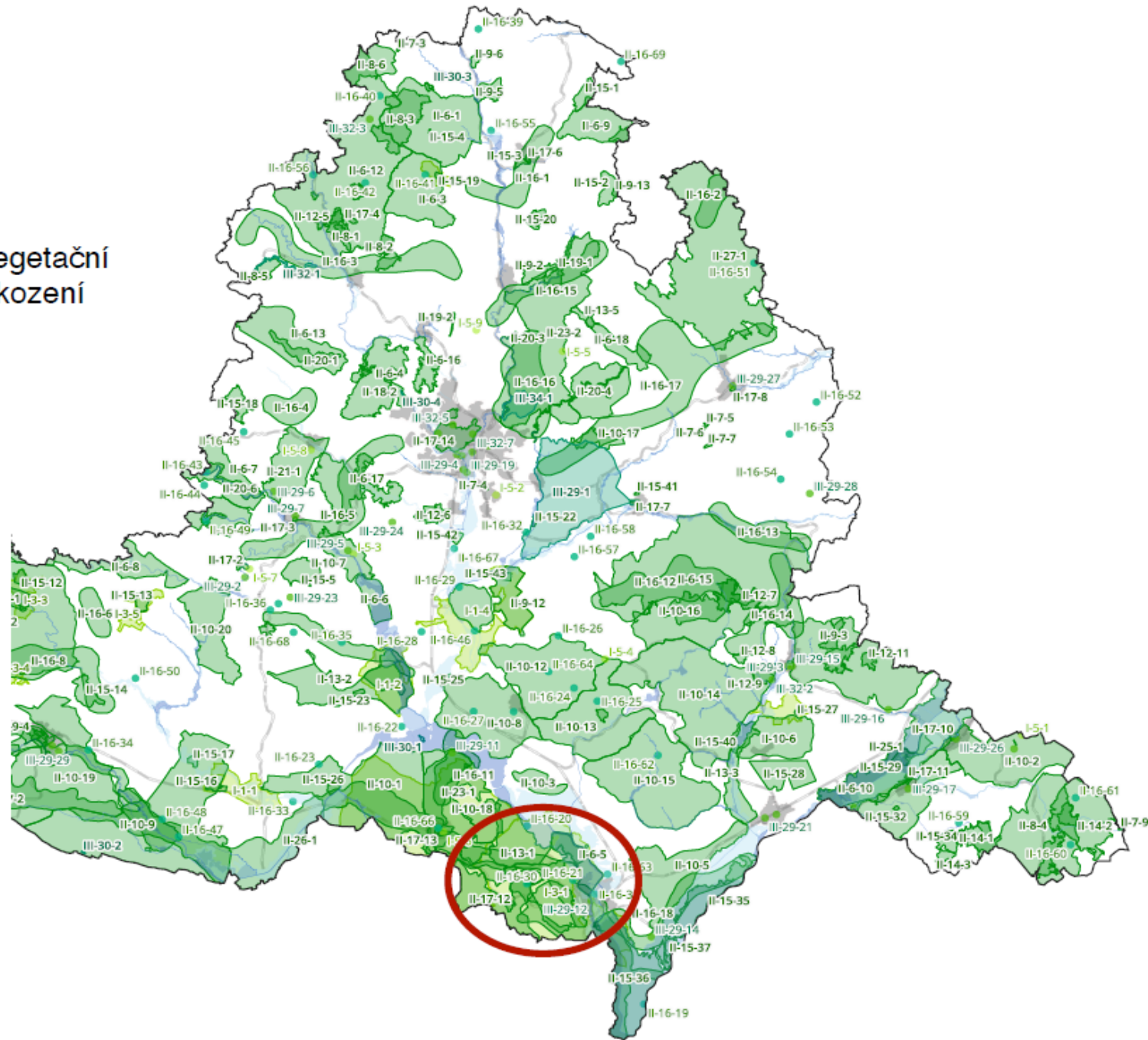

Krajina kombinované kompozice

Kvůli klimatické změně mohou zaniknout stěžejní vegetační skladební prvky. Záplava může zapříčinit trvalé poškození kompozičních prvků.

KATEGORIE	I
TYP	3
ID	1
NAZEV	Lednicko-valtický areál
CITLIVOST ZAPLAVY	ANO
CITLIVOST SUCHO	ANO
VZNIK	15. st. - zač. 20.století
MAPA	Stávající hranice KPZ - ZM10
POZNAMKA	Jedná se o největší krajinnou památkovou zónu ČR, nejvýznamnější krajinářské dílo v ČR, ale také o největší komponovanou krajinu v Evropě. Území formovala kontinuální péče rod Liechtensteinů, která trvala více než 700 l

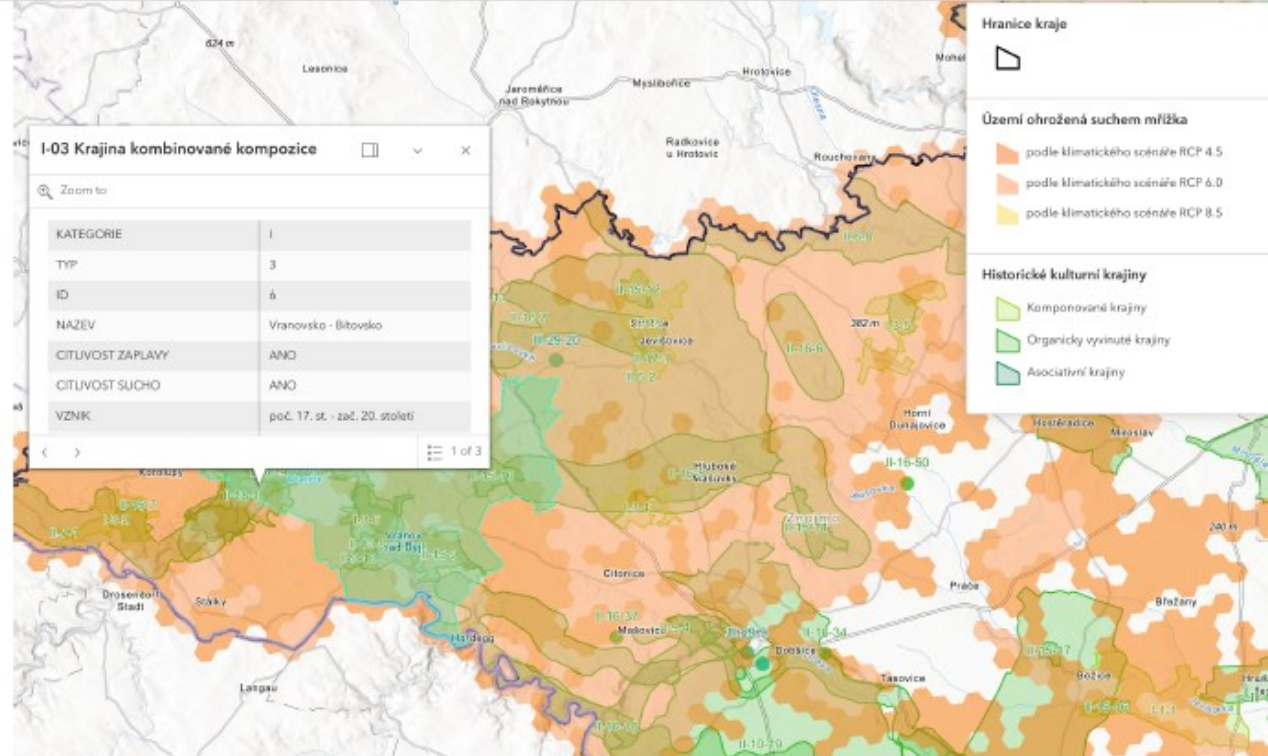

Autor: Ing. Ladislav Rygl, 2006
Vlastník fotek: KTV Blučina

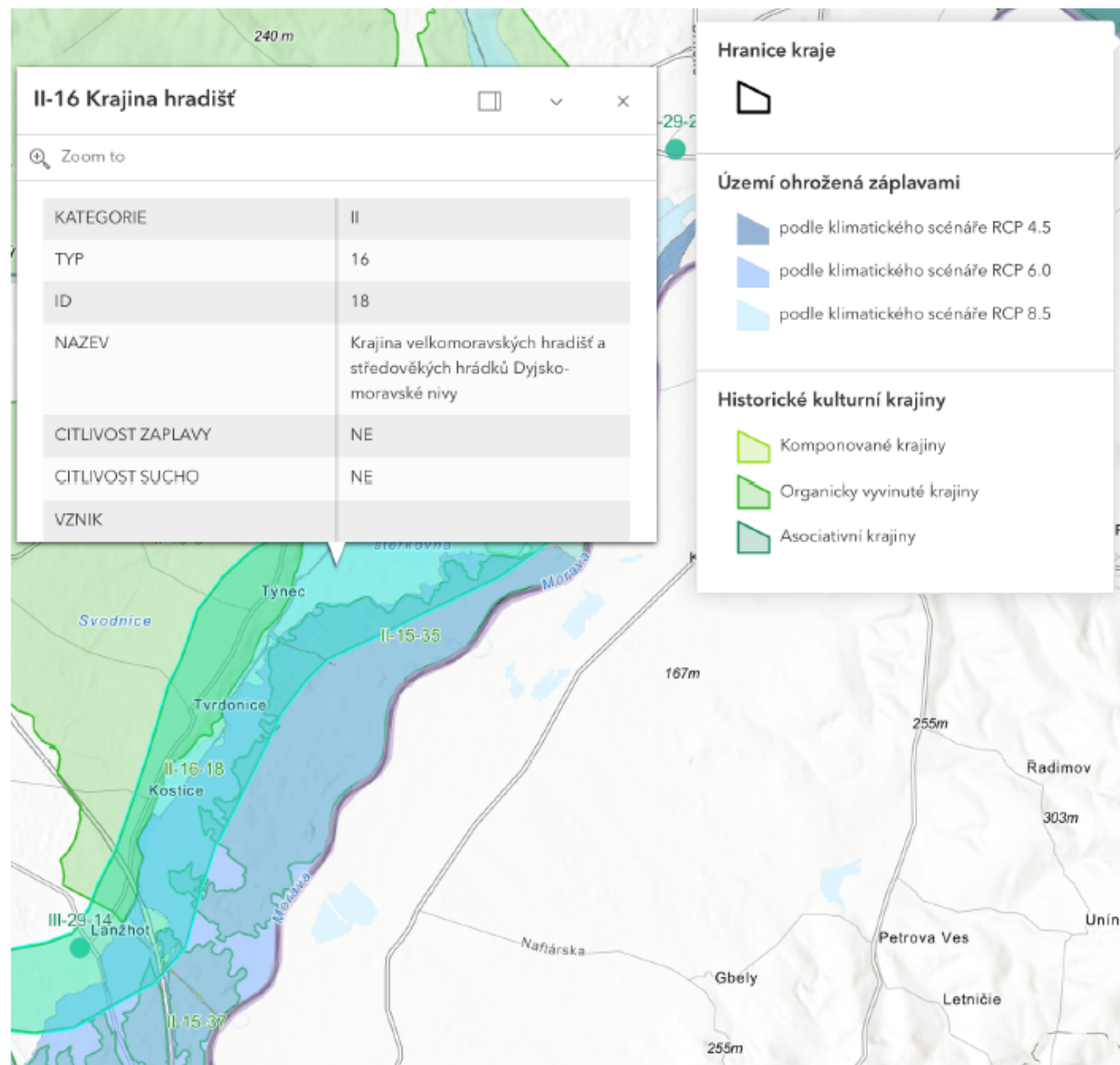
Vizualizace pro potřeby správy, plánování a ochrany území

Mapa může sloužit jako východisko pro další metodickou práci v oblasti péče o historickou kulturní krajinu a k návrhu případné krajinné památkové zóny či jiného stupně ochrany. Je odborným podkladem pro kvalifikované rozhodování poskytovatele a odborných orgánů (NPÚ), orgánů státní správy (zejména památkové péče) a územní samosprávy (zejména Jihomoravského kraje a jeho obcí). Mapa poskytuje informační bázi pro vlastníky, správce a uživatele jednotlivých částí krajiny modelového území. Může být také využita jako podklad pro zadavatele, pořizovatele a projektanty územně plánovací dokumentace a dalších plánů v oblasti ochrany a rozvoje území.

Vizualizace pro potřeby správy, plánování a ochrany území

Neméně důležitá je možnost využít mapu jako **informační zdroj** pro odbornou i laickou veřejnost. Specializovaná mapa s odborným obsahem bude dále sloužit zájemcům o historii regionu a vývoji krajiny. Může být významným podkladem pro specifické formy vzdělávání a osvěty. Interaktivní mapa umožňuje nejenom získat informace o konkrétních typech historické kulturní krajiny na území kraje. Za nejvýznamnější přínos mapy považujeme zejména možnost **identifikace ohrožených historicky významných území přírodními procesy**, a to **uživatelsky jednoduchým způsobem**. Interaktivní mapa bude přístupná široké veřejnosti online na internetových stránkách projektu. Prostřednictvím této mapy lze rozšířit povědomí veřejnosti i o možných **dopadech klimatické změny na krajinu**.

Děkuji za pozornost.

www.ovhikk-naki.cz

- MENDELU
- Zahradnická
- fakulta
-